

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO

GRADIVO

»Ozaveščanje in izobraževanje kmetov za izvajanje naravovarstvenih intervencij
SKP 2023-2027«

Prikaz varstvenih ukrepov za **Ohranjanje posebnih traviščnih
habitatov metuljev (MET)** na dveh
različnih Natura 2000 območjih

Avtorji: Jelka Brdnik, Eva Langerholc, Anka Požanel, Gregor Šilc, Michaela Vidič, mag. Mateja Žvikart

Za vsebino je odgovorna Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije s podizvajalci

Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja 2023-2027 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

julij, 2023

KAZALO VSEBINE

UVOD	2
1. EKOLOŠKE ZAHTEVE IN ŽIVLJENJSKI PROSTOR METULJEV MRAVLJIŠČARJEV	4
2. KAJ OGROŽA ŽIVLJENJSKI PROSTOR METULJEV MRAVLJIŠČARJEV?.....	5
3. PREDSTAVITEV INTERVENCIJE »TRAVIŠČNI HABITATI METULJEV	6
4. ZAKAJ JE DOBRO, DA SE KMETJE ODLOČITE ZA IZVAJANJE INTERVENCIJE »TRAVIŠČNI HABITATI METULJEV«?	8
5. ODGOVORI NA NAJPOGOSTEJŠA VPRAŠANJA.....	8
6. DODATNE INFORMACIJE	9
7. LITERATURA.....	9

UVOD

Kmetijstvo s svojo dejavnostjo koristi naravne vire in ustvarja življenjska okolja. Za kmetijsko dejavnost že desetletja velja, da jo je treba obravnavati v njeni večfunkcijski vlogi in poleg osnovne naloge pridelave hrane za ljudi in živali, poskrbeti tudi za čim manjše negativne vplive na drugih področjih.

Čista pitna voda, zdrava hrana, ki je bila pridelana v čisti in neonesnaženi zemlji, neokrnjena narava, kjer po napornem dnevu najdemo trenutek miru in sprostitve, ... To so le nekatere dobrobiti narave, ki jih morda poznate tudi pod izrazom »ekosistemske storitve«. Gre za storitve, ki jih ohranjena narava brezplačno omogoča človeku. Ko pa človek ohranjenost narave poruši, se izgubijo tudi ekosistemske storitve. Za »popravilo« škode je potrebnega veliko več denarja in časa, pa še končni rezultat ni vedno uspešen.

Tudi ali predvsem zaradi tega je tako zelo pomembno, da se vse dejavnosti načrtujejo trajnostno in s čim manj škodljivimi vplivi.

Kmetje lahko k ohranjanju narave pripomorete z izvajanjem kmetijskih praks, ki upoštevajo ekološke zahteve ogroženih vrst in njihovih habitatov ter na ta način poskrbite za njihovo dolgoročno ohranjanje.

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije skupaj s kmetijsko gozdarskimi zavodi in Zavodom RS za varstvo narave v letu 2023 sodelujeta pri izvajanju aktivnosti Javnega naročila Ozaveščanje in izobraževanje kmetov za izvajanje naravovarstvenih intervencij strateškega načrta SKP 2023-2027.

Predmet javnega naročila je ozaveščanje in izobraževanje kmetov, ki kmetujejo na najbolj ranljivih območjih Natura 2000 in drugih varstvenih območjih, za izvajanje naravovarstvenih intervencij strateškega načrta SKP 2023-2027.

Cilj in namen ozaveščanja in izobraževanja kmetov za izvajanje naravovarstvenih intervencij strateškega načrta SKP 2023-2027 je boljša usposobljenost, ozaveščenost in razumevanje vsebin s področja ohranjanja narave in krajine ter podnebnih sprememb in posledično lažje odločanje za vključitev v izvajanje posameznih intervencij.

Ozaveščanje in usposabljanje kmetov v sklopu izvajanja aktivnosti javnega naročila poteka skozi izvedbo desetih **demonstracijskih delavnic** s področja določenih intervencij KOPOP in SOPO na izbranih območjih Natura 2000 ter z izvedbo **200 individualnih obiskov kmetijskih gospodarstev** na

celotnem območju Slovenije. Posamezne obiske bosta izvedla skupaj strokovnjak poznavanja vsebin biotske raznovrstnosti in strokovnjak poznavanja vsebin kmetijstva in strateškega načrta.

Tudi v novem obdobju izvajanja Skupne kmetijske politike 2023 - 2027 se kmetje lahko vključujete v izvajanje nadstandardnih sonaravnih kmetijskih praks, ki prispevajo k blaženju in prilagajanju podnebnim spremembam ter k varovanju naravnih virov in biotske raznovrstnosti. Temu so v prvi vrsti namenjene tri KOPOP intervencije:

- intervencija Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila – podnebne spremembe (KOPOP_PS),
- intervencija Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila – naravni viri (KOPOP_NV)
- intervencija Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila – biotska raznovrstnost in krajina (KOPOP_BK),

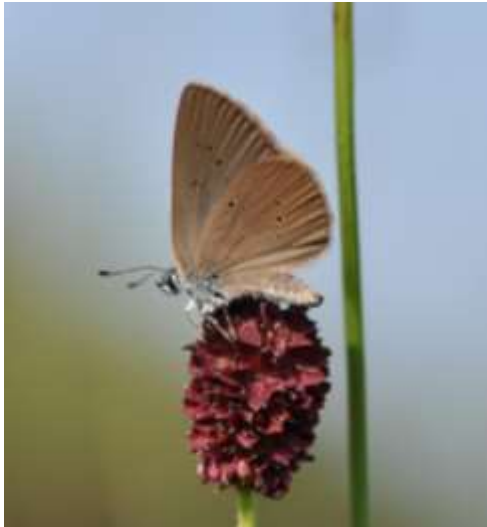
s skupno 31 intervencijami.

V nadaljevanju predstavljena intervencija **Traviščni habitati metuljev (MET)** je operacija znotraj intervencije **KMETIJSKO – OKOLJSKA - PODNEBNA PLAČILA – BIOTSKA RAZNOVRSTNOST IN KRAJINA (KOPOP_BK)**.

Namen intervencije KOPOP_BK je podpiranje kmetijstva in je namenjena spodbujanju nadstandardnih sonaravnih kmetijskih praks, ki so usmerjene v ohranjanje biotske raznovrstnosti in krajine. Poleg intervencije MET je znotraj intervencije še 14 drugih intervencij (Posebni traviščni habitat (HAB), Suhi kraški travniki in pašniki (SUHI_KTP), Visokodebelni travniški sadovnjaki (VTSA), Strmi travniki (S_50), Ohranjanje mejic (MEJ), Obvladovanje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst (ITRV), Sobivanje z velikimi zvermi (intervencija ZVE), Planinska paša (PP) ...).

Intervencija Traviščni habitati metuljev (MET) je ciljno oblikovana za ohranjanje dveh vrst metuljev – strašničinega mravljiščarja in temnega mravljiščarja.

1. EKOLOŠKE ZAHTEVE IN ŽIVLJENJSKI PROSTOR METULJEV MRAVLJIŠČARJEV

Temni (levo) in strašničica (desno) mravljiščar (obe foto Primož Glogovčan).

Ekološke zahteve so zahteve, ki jih določena vrsta potrebuje, da se lahko uspešno prehranjuje, razmnožuje in tako tudi dolgoročno ohranja. Zato je zelo pomembno, da na območjih, ki so življenjski prostor ogroženim vrstam izvajamo prilagojene kmetijske prakse, ki te ekološke zahteve upoštevajo (npr. pozna košnja, omejeno gnojenje,...).

Življenjski prostor strašničinega mravljiščarja (*Phengaris teleius*) in temnega mravljiščarja (*Phengaris nausithous*) so predvsem eno- do dvokosni negnojeni travniki. Samica po parjenju izleže po 1-3 jajčeca na socvetja zdravilne strašnice (*Sanguisorba officinalis*). Po tednu dni se iz jajčeca izleže gosenica, ki se razvija in prehranjuje z razvijajočimi se semeni v socvetju strašnice od 3 do 4 tedne. Nato gosenica pade na tla, kjer jo najdejo mravlje iz rodu *Myrmica* in jo prenesejo v mravljišče. Tam se v obdobju 10 mesecev od jeseni do pomladi gosenica nadalje razvija v mravljišču, kjer se prehranjuje z zarodom mravelj. V juniju se gosenica zabubi, v juliju in avgustu pa nato prelevi v odraslega metulja, ki hitro zapusti mravljišče in izleti na plano. Življenjski cikel se nato ponovi.

Shematska predstavitev razvojnega kroga metuljev mravljiščarjev (Jana Laganis).

2. KAJ OGROŽA ŽIVLJENJSKI PROSTOR METULJEV MRAVLJIŠČARJEV?

Mravljiščarji za uspešen razvoj potrebujejo ne le hranilno rastlino (zdravilna strašnica) in prisotnost gostiteljskih vrst mravelj, temveč tudi ustrezne življenjske pogoje. Spremembe katerega od dejavnikov, lahko pomembno negativno vplivajo na vitalnost oziroma na preživetje lokalne populacije.

Prezgodnja ter prepogosta košnja prepreči zorenje strašnice in povzroči uničenje celotnega zaroda metuljev. Z mulčenjem kopičimo organsko snov v tleh ter s tem vplivamo na konkurenčnost gostiteljskih rastlin s travami. Ko se nakopiči dovolj hranil, trave in druge zeli izpodrinejo strašnico. Vpliv paše na habitate metuljev v Sloveniji še ni dovolj raziskan. Zaradi gaženja pašnih živali jo je stroka prepovedala. Živali lahko s svojo prisotnostjo uničijo mravljišča in zaprejo rove, ki jih metulj uporablja za izlet iz mravljišča.

Velik problem v zaščitenih habitatih predstavljajo tudi invazivne tujerodne rastlinske vrste. Zaradi hitrega širjenja in nekonkurenčnosti ostalih vrst v habitatu, se hitro širijo in izpodrivajo domorodne vrste. Pomembno je, da jih odstranimo takoj, ko se pojavijo, tj. pred cvetenjem in semenjem.

Za ohranitev metuljev mravljiščarjev je zato ključno, da se travnikov ne gnoji, da se na njih ne izvaja paša ter da se raba časovno prilagodi razvojnemu krogu metulja – na travniku se dela ne izvajajo med 15. 6. in 15. 9.

Travniki z zdravilno strašnico so življenjski prostor metuljev mravljiščarjev (foto levo Primož Glogovčan, desno Jana Laganis).

3. PREDSTAVITEV INTERVENCIJE »TRAVIŠČNI HABITATI METULJEV«

Na območjih pojavljanja metuljev mravljiščarjev ste kmetje povabljeni k izvajanju intervencije »Traviščni habitati metuljev«.

ZAHTEVE ZA IZVAJANJE

Splošna pravila za intervencije KOPOP:

Za izvajanje intervencije MET je poleg specifičnih pravil potrebno spoštovati tudi splošna pravila za intervencije KOPOP.

V intervencijo MET je mogoče vstopati do konca programskega obdobja (do leta 2027). Obveznost njihovega izvajanja traja 5 let in celotno koledarsko leto. Odstopanja so dovoljena le v določenih primerih.

Prenos obveznosti na drugega nosilca KMG se dopušča ravno tako pod določenimi pogoji.

V obdobju trajanja obveznosti je treba vsako leto vložiti zahtevek za izplačilo intervencije.

Skupna **velikost površin**, s katerimi je upravičenec vstopil v obveznost, se v obdobju trajanja obveznosti lahko **zmanjša** ali **poveča** pod pogoji:

- zmanjša za največ **10 %** glede na vstopno površino, razen v primeru višje sile ali izjemnih okoliščin ali
- poveča, zaradi povečanja površin KMG se obstoječa obveznost razširi, pri čemer se upošteva čas trajanja obstoječe obveznosti. Enako velja v primerih, kadar se v okviru KMG poveča površina, za katero je prevzeta obveznost.

Ne glede na skupno velikost povečanja površin se obveznost iz prvega leta petletne obveznosti nadaljuje, upravičenec pa je upravičen do plačila za celotno povečanje velikosti površin, ki vključuje obstoječe in povečane površine.

Med trajanjem obveznosti ni dovoljena **medsebojna zamenjava** intervencij znotraj intervencij KOPOP in operacij med intervencijami KOPOP. Izjema od tega pravila je, da se intervencija MET lahko zamenja s intervencijo ITVR, če je v tekočem letu več kot 30 % te površine prerasle z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami, kljub izvedbi predpisanih zahtev za njihovo odstranjevanje oz. omejevanje njihovega širjenja v predhodnem letu. ANALIZE TAL in GNOJILNEGA NAČRTA za intervencijo MET ni treba izdelati, če se upravičenec vključi le v izvajanje operacij HAB, MET, STE, HABM, MOKR_BAR, SUHI_KTP, S50, GRB, MEJ, ITRV, VTR, VTSA in SUHA_TRAV.

Velikost površin: Najmanjša površina kmetijske parcele za izvajanje posamezne intervencije MET je 0,1 ha, na KMG pa mora biti v intervencijo vključenih najmanj 0,3 ha kmetijskih površin. Izpolnjevati je treba tudi **pogoje upravičenosti**:

- KMG mora biti vpisano v RKG; imeti najmanj 1 ha kmetijskih površin na KMG, pri čemer se upoštevajo tudi GERK-i manjši od 0,1 ha, ne pa tudi površine s krajinskimi značilnostmi;
- opraviti program usposabljanja v obsegu najmanj 15 ur v obdobju trajanja obveznosti v zvezi s kmetijsko okoljskimi in kmetijsko podnebnimi vsebinami ter ekosistemskimi storitvami in dodano vrednostjo nadstandardnih sonaravnih kmetijskih praks, ki jih podpirajo intervencije KOPOP, pri čemer mora v prvih 3 letih trajanja obveznosti opraviti program usposabljanja v obsegu najmanj 9 ur;
- upoštevati prepoved uporabe blata iz komunalnih čistilnih naprav in digestata ter komposta;

- ves čas trajanja obveznosti voditi **evidence** o delovnih opravilih, ki se izvajajo pri intervencijah.

Glede pogoja o usposabljanju veljajo dodatna pravila za primere prenosa obveznosti intervencij KOPOP, za primere, ko je upravičenec vključen hkrati v več intervencij, in za primere, ko upravičenec vstopi v intervencije KOPOP v letih 2026 in 2027.

Evidence o delovnih opravilih se morajo sproti in nepretrgoma voditi v obdobju trajanja obveznosti. Za leto 2023 se evidence vodijo na predpisanih obrazcih v tiskani obliki ali elektronski obliki (Excel), ki so dostopni na spletni strani <https://www.gov.si/zbirke/storitve/oddaja-zbirne-vloge-za-leto-2023/>, ali v elektronski obliki, ki vsebinsko ne odstopa od predpisanih obrazcev evidenc o delovnih opravilih. Predpisani obrazci pokrijejo tudi evidence za druge intervencije. ARSKTRP preverja evidence o delovnih opravilih za leto 2023 s pregledom na kraju samem.

Vpogled v **grafične evidence**, ki se uporabljajo za upravne preglede intervencij KOPOP, je mogoč na javnem spletnem pregledovalniku grafičnih podatkov MKGP, dostopnem na spletni strani <http://rkg.gov.si/GERK/WebViewer/>.

Osnovne zahteve: ker intervencije KOPOP spodbujajo izvajanje nadstandardnih sonaravnih kmetijskih praks, morajo upravičenci izpolnjevati tudi osnovne zahteve, kot so pravila pogojenosti, minimalne zahteve za uporabo gnojil in FFS; zahteve pri gnojenju z dušikom, ...

Kombinacije intervencij KOPOP so določene v prilogi 2 Uredbe SN 2023–2027. S kombinacijami je preprečeno dvojno financiranje med posameznimi intervencijami KOPOP in med posameznimi intervencijami KOPOP ter shemami za podnebje in okolje iz uredbe, ki ureja neposredna plačila. Več informacij o kombinacijah je na spletni strani <https://www.skp.si>.

INTERVENCIJA »TRAVIŠČNI HABITATI METULJEV« SE IZVAJA V DVEH STOPNJAH ZAHTEVNOSTI:

a) stopnja I:

- Košnja ni dovoljena od 15. junija do 15. septembra tekočega leta (Ljubljansko barje od 15. junija do 1. septembra tekočega leta).
- Paša ni dovoljena čez vse leto.
- Mulčenje ni dovoljeno čez vse leto.
- Gnojenje in uporaba FFS ni dovoljena čez vse leto.
- Obvezno je spravilo travinja po košnji.
- V primeru posamičnega pojavljanja invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst sta obvezni dve košnji in sicer ena do 15. junija tekočega leta in druga po 15. septembru tekočega leta.
- Na GERK ne sme biti več kot 30 % površine prerasle z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami, ki ne smejo cveteti ali semeniti oziroma se širiti na druge načine.

b) stopnja II:

- Veljajo vse zahteve v rokih in na območjih, kot veljajo za stopnjo I.
- Za GERK, velikosti najmanj 0,3 ha se pusti nepokošen del, ki mora predstavljati 5 do 10 % površine GERK-a in je na najožjem delu širok vsaj 5 m. Nepokošen del travnika mora biti vedno prisoten na travniku. Pokositi se mora vsaj enkrat letno. Košnja nepokošenega dela se lahko izvede samo ob košnji ostalega dela travnika. Na travniku se lahko v enem letu izmenjajo trije nepokošeni deli (prvi je ostal od preteklega leta, drugi po prvi košnji, tretji ob drugi košnji).

- Nepokošen del mora biti vedno na drugem delu travnika.
- Trava se pospravi kot mrva. Siliranje pokošene trave in povijanje trave s folijo (baliranje v silažne bale) nista dovoljena.

Intervencija se izvaja na GERK z vrsto rabe pri:

stopnja I: »1300 – trajni travnik« in »1320 – travinje z razpršenimi neupravičenimi značilnostmi«;

stopnja II: »1300 – trajni travnik«.

FINANČNA NADOMESTILA

Letna višina plačila za operacija »Traviščni habitati metuljev« je:

stopnja I: **394,20 EUR/ha**;

stopnja II: **422,06 EUR/ha**.

V kombinaciji uveljavljanja operacije MET z ostalimi dovoljenimi operacijami oz. s shemo za podnebje in okolje, se v skladu z Uredbo o plačilih za okoljske in podnebne obveznosti, naravne ali druge omejitve ter Natura 2000 iz strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027 plačilo za operacijo MET lahko zmanjša.

4. ZAKAJ JE DOBRO, DA SE KMETJE ODLOČITE ZA IZVAJANJE INTERVENCIJE »TRAVIŠČNI HABITATI METULJEV«?

- Z izvajanjem te intervencije boste zagotavljali ugodne življenjske pogoje za evropsko ogrožene metulje in aktivno prispevali k njihovem varstvu.
- Z vpisom in izvajanjem intervencije boste upravičeni do dodatnih finančnih sredstev.
- Z izvajanjem prilagojene kmetijske prakse boste na teh površinah ohranjali vse ekosistemske storitve. S tem se zmanjšujejo posledice oz. škoda zaradi npr. podnebnih sprememb ali izrednih dogodkov. Prihrani se tudi dodatno delo in denar pri odpravljanju škode oz. posledic.
- Z izvajanjem te intervencije boste aktivno prispevali k ohranjanju narave in trajnostnem kmetovanju ter s tem pokazali družbeno odgovornost do živih bitij in soljudi.
- Izdelki in storitve, ki so povezani s trajnostnimi oblikami kmetovanja odpirajo možnosti za trženje izdelkov/storitev z dodano vrednostjo ali razširitev ponudbe na kmetiji v okviru dopolnilnih dejavnosti (turizem, gostinstvo).
- Usmerjenost kmetijske politike v prihodnje izrazito kaže v smeri trajnosti, zato se boste ob postopnem vključevanju površin v takšne oblike kmetovanja lahko postopno in brez velikih sprememb naenkrat prilagodili novim zahtevam.
- Z izvajanjem prilagojenih praks na zadostnih površinah se boste lahko izognili strožjim ukrepom in intervencijam v prihodnje.

5. ODGOVORI NA NAJPOGOSTEJŠA VPRAŠANJA

Zakaj je izvajanje intervencije »Traviščni habitati metuljev« omejeno samo na nekatera območja, ko pa se metulji pojavljajo po vsej Sloveniji?

Intervencija »Traviščni habitati metuljev« je ciljno oblikovana za ohranjanje dveh vrst metuljev – temnega in strašničinega mravljiščarja, ki imata zelo specifične življenjske zahteve (sta t.i. specialista).

Imata zanimiv in zapleten življenjski krog, ki je opisan in prikazan na začetku tega poglavja. Za varovanje večine drugih metuljev zadošča izvajanje intervencije »Posebni traviščni habitati«.

Zakaj so datumi postavljeni tako kot so?

Časovna omejitev – prepoved rabe med 15. 6. in 15. 9. je potrebna zato, ker se v tem obdobju metulji mravljiščarji razmnožujejo. Kakršnikoli posegi v tem času lahko pomembno negativno vplivajo na uspešnost razmnoževanja.

Ali je med 5-letnim trajanjem obveznosti možen prehod iz stopnje I v stopnjo II in obratno?

Ne, prehod med stopnjami v času trajanja obveznosti ni možen.

Kakšna je razlika med stopnjo I in stopnjo II?

Ključna razlika je v naboru zahtev. Stopnja I obsega le nabor osnovnih zahtev, ki so potrebne za dolgoročno ohranjanje vrst in njihovih habitatov. Stopnja II poleg nabora osnovnih zahtev vključuje še zahtevi glede spravila krme in puščanja nekošenega pasu, ki povečujeta učinke izvajanja osnovnih zahtev. Torej je nabor zahtev pri stopnji II večji. Kmet se sam odloči, kateri »paket« zahtev bo izvajal (stopnjo I ali stopnjo II).

6. DODATNE INFORMACIJE

KGZS Zavod Ptuj:

- Kmetijsko gozdarski zavod Ptuj, Ormoška cesta 28, 2250 Ptuj – Jelka Brdnik, telefon: 031 600 982, elektronska pošta: jelka.brdnik@kgz-ptuj.si

- Zavod RS za varstvo narave, OE Celje, Vodnikova 3, 3000 Celje; Telefon: +386 3 426 03 31; Elektronska pošta: eva.langerholc@zrsvn.si.

7. LITERATURA

Rebeušek, F., 2006. Mravljiščarji Slovenije: razširjenost, ekologija, varstvo (Življenje okoli nas). Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 15 str.

Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023 – 2027 za Slovenijo.

Uredba o plačilih za okoljske in podnebne obveznosti, naravne ali druge omejitve ter Natura 2000 iz strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027. (2023). Uradni list RS, (34/23).

Zbirna vloga 2023 – navodila za uveljavljanje intervencij iz Strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023 – 2027, Izdajatelj Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2023

Žvikart, M., Novak, A., 2023: Intervencije, ki prispevajo k ohranjanju naravnih virov, biotske pestrosti in krajine (Priročnik za kmete). Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana.